

Ekonominės raidos scenarijus 2023–2026 metams

2023 m. rugsėjis

Ekonominės raidos scenarijus (toliau – scenarijus) parengtas įvertinus faktinę Lietuvos ekonomikos raidą per pirmąjį 2023 m. pusmetį¹, atsižvelgus į po Finansų ministerijos 2023 m. birželį paskelbto scenarijaus įvykusius monetarinės politikos ir išorės aplinkos pokyčius. Scenarijaus prielaidos dėl išorės aplinkos atitinka Europos Komisijos² (toliau – EK) šių metų gegužę paskelbtą ekonominę prognozę. Prielaidos dėl naftos³ ir gamtinių dujų⁴ kainų atitinka 2023 m. rugpjūčio 21 d. paskelbtas ateities sandorių kainas.

2023 m. gegužės mėn. paskelbtoje EK ekonominėje prognozėje numatoma, kad Europos Sąjungos (toliau – ES) bendrasis vidaus produktas (toliau – BVP) 2023 m. augs 1 proc., o 2024 m. – 1,7 proc. EK pažymi, jog padidėjo ekonomikos vystymosi sulėtėjimo rizika. Dėl tebesitęsiančios rusijos invazijos į Ukrainą tvyro nuolatinis netikrumas, o dėl neramumų bankų sektoriuje arba dėl didesnės geopolitinės įtampos pasaulio ekonomikai gali kilti naujų sunkumų.

2023 m. antrąjį ketvirtį Lietuvos ekonomikos aktyvumas padidėjo, buvo fiksuotas 0,7 proc. BVP augimas. Lietuvoje metų pradžioje užfiksuota techninė recesija pasibaigė. Scenarijaus rengimo metu disponuota informacija leidžia daryti prielaidą, kad antrąjį š. m. pusmetį BVP bus sukurta daugiau, nei pirmąjį, tačiau metinio nuosmukio, tikėtina, išvengti nepavyks. Scenarijaus rengimo metu disponuota informacija rodo, kad dėl nepalankių oro sąlygų prasti žemės ūkio ekonominės veiklos rezultatai blogins metinius rezultatus, o iššūkiai pramonės ekonominei veiklai nesibaigs visus metus. Numatoma, kad šiemet Lietuvos BVP susitrauks 0,4 proc., o sustiprėjus namų ūkių perkamajai galiai vidaus ir užsienio rinkose bei padidėjus užsienio paklausai kitais metais galima tikėtis ekonomikos atsigavimo – BVP 2024 m. galėtų augti 1,7 proc., o 2025–2026m. BVP augimas galėtų paspartėti iki 2,9 proc. vidutiniškai per metus.

Po prastesnio 2023 m. I ketvirčio šalies darbo rinkos būklė II ketvirtį smarkiai pagerėjo. Valstybės duomenų agentūros duomenimis, užimtų gyventojų skaičius per ketvirtį išaugo 3,6 proc., o per metus – 0,6 proc. nepaisant aukštos palyginamosios bazės. Nors verslo lūkesčiai ir gamybos apimtys pramonėje pirmąjį pusmetį suprastėjo, reikšmingai prie užimtųjų skaičiaus augimo prisidėjo apdirbamoji gamyba, kurioje užimtų gyventojų skaičius per ketvirtį padidėjo 9,8 proc., o per metus – 5,8 proc. Auganti darbuotojų samda ir aukštas laisvų darbo vietų lygis (1,9 proc.) šioje veikloje, tikėtina, rodo, kad verslas patiriamus sunkumus eksporto rinkose vertina kaip trumpalaikius. Užimtųjų skaičiaus augimas šalyje atspindi stiprią darbuotojų paklausą, kurią taip pat rodo ir laisvų darbo vietų duomenys. Šalies laisvų darbo vietų skaičius II ketvirtį pasiekė naują rekordą nuo duomenų skaičiavimo pradžios 2008 m. – 28,1 tūkst., o laisvų darbo vietų lygis pasiekė 2 proc. ir rodo sustiprėjusią įtampą darbo rinkoje. Daugiausia – penktadalį – laisvų darbo vietų siūlė transporto

¹ Statistinių duomenų ir kitos informacijos įtraukimo į scenarijų data – 2023 m. rugpjūčio 31 d. imtinai.

² EK pavasario prognozė [Spring 2023 Economic Forecast: an improved outlook amid persistent challenges \(europa.eu\)](https://www.ec.europa.eu/economy_finance/spring-2023-economic-forecast_en).

³ <https://www.ice.com/products/219/Brent-Crude-Futures/data?marketId=5430848&span=1>

⁴ <https://www.ice.com/products/27996665/Dutch-TTF-Natural-Gas-Futures/data?marketId=5667240&span=1>

ir saugojimo veikla, kurioje jų užfiksuota 5,4 tūkst. Kita vertus, darbo vietų pasiūlos tendencijos šalyje nėra vienodos, tam tikrose veiklose – statyboje, vidaus prekyboje, informacijos ir ryšių, nekilnojamojo turto, finansų ir draudimo – laisvų darbo vietų keletą ketvirčių iš eilės užfiksuojama reikšmingai mažiau nei prieš metus. Išaugus užimtumui nedarbo lygis, apskaičiuotas pagal gyventojų užimtumo tyrimo metodologiją, šalyje nukrito nuo 7,7 proc. I ketvirtį iki 5,9 proc. II ketvirtį. Itin sumažėjo pažeidžiamiausių amžiaus grupių – jaunimo (15–24 m.) ir vyresnio amžiaus (55–64 m.) gyventojų nedarbas (jaunimo nedarbas sumažėjo beveik per pusę nuo 16,1 proc. iki 8,5 proc.), o ilgalaikio nedarbo lygis sumažėjo trečdaliu iki 2 proc. Tokie staigūs nedarbo lygio svyravimai (ypač į geresnę pusę) pasitaiko retai ir gali rodyti tiek itin didelį darbo rinkos lankstumą, tiek neužtikrintas ir besikeičiančias rinkos dalyvių (darbdavių) nuotaikas, susijusias su pastaraisiais metais įsitvirtinusių dideliu ekonominiu neapibrėžtumu Lietuvoje ir pasaulyje. Atsižvelgus į vyraujančią ekonominių neapibrėžtumą, scenarijuje numatoma, kad 2023 m. nedarbo lygis, apskaičiuotas pagal gyventojų užimtumo tyrimo metodiką, sudarys 6,9 proc. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais atsigauvant ekonominiam aktyvumui nedarbo lygis ims mažėti ir 2024 m. sudarys 6,6 proc., 2025 m. – 6,4 proc., o 2026 m. artės prie natūralaus nedarbo lygio ir sudarys 6,3 proc. Scenarijus grindžiamas 2023 m. birželį viešai paskelbtomis Eurostato demografinėmis projekcijomis. Jose numatoma, kad nuo 2025 m. daugiausia dėl neigiamos natūralios gyventojų kaitos darbingo amžiaus gyventojų skaičius Lietuvoje ims mažėti. Dėl mažėjančios darbuotojų pasiūlos erdvės užimtų gyventojų skaičiui augti bus nedaug. Numatoma, kad 2023 m. užimtų gyventojų skaičiaus pokytis sudarys 0,0 proc., o nuo 2024 m. atsigauvant ekonominiam aktyvumui užimtų gyventojų skaičiaus augimas sudarys 0,3 proc., 2025–2026 m. augimo nesitikima (numatomas atitinkamai 0,1 ir 0,2 proc. sumažėjimas).

Pirmoje 2023 m. pusėje išlikusi įtampa darbo rinkoje ir vis dar pakankamai aukšta infliacija didino spaudimą kelti darbo užmokestį. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalyje 2023 m. sausį–birželį augo 12,8 proc. Viešajame ir privačiajame sektoriuose darbo užmokestis pirmąjį pusmetį augo panašiu tempu (atitinkamai 12,9 ir 12,8 proc.). 2023 m. II ketvirčio duomenys rodo, kad metinis darbo užmokesčio augimas per ketvirtį sparčiai sulėtėjo privačiajame sektoriuje (–1,5 procentinio punkto) ir lėmė darbo užmokesčio augimo lėtėjimą šalyje, nors viešajame sektoriuje atlyginimų augimas paspartėjo (0,5 procentinio punkto). Metinis vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio (be individualių įmonių) pokytis šalyje II ketvirtį siekė 12,3 proc., privačiajame sektoriuje – 12,1 proc., o viešajame – 13,1 proc. Viešajame sektoriuje atlyginimai augo sparčiau nei privačiajame, tokios tendencijos nebuvo nuo 2021 m. I ketvirčio. Šiomet atlyginimų augimą skatina didesnė minimalioji mėnesinė alga (2023 m. ji išaugo 15,1 proc. ir siekia 840 Eur), viešojo sektoriaus darbuotojų darbo užmokesčio augimas dėl Lietuvos Respublikos 2023 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių pavirtinimo įstatyme numatytų priemonių, išliekantis tinkamos kvalifikacijos darbuotojų trūkumas, o antroje metų pusėje įtaką darys ir nuo liepos 1 d. įsigaliojusi dalis valstybės tarnybos reformoje numatytų pakeitimų. Vis dėlto, verslui susiduriant su iššūkiais – silpna paklausa, išaugusiais kaštais bei apsunkintomis finansavimo galimybėmis, metų eigoje darbo užmokesčio augimas turėtų toliau slopti ir per visus 2023 m. galėtų augti 12,1 proc. Vyraujant ekonominiam neapibrėžtumui, kurį kelia karas Ukrainoje ir vis dar griežtinama monetarinė politika, verslui bus vis sunkiau reikšmingai kelti darbo užmokestį, todėl ir 2024 m. numatomas

nuosaikesnis darbo užmokesčio augimo tempas – 6,5 proc. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalyje galėtų augti po 5 proc. kasmet (2025–2026 m.).

Metinė infliacija, apskaičiuota pagal suderintą vartotojų kainų indeksą, per pirmuosius septynis 2023 m. mėnesius sparčiai mažėjo. Liepos mėn. ji nukrito iki 7,2 proc. (išankstiniais duomenimis rugpjūčio mėn. sumažėjo iki 6,4 proc.) ir palyginti su piku, pasiektu 2022 m. rugsėjo mėn. (22,5 proc.), buvo dviem trečdaliais mažesnė. Dezinfliacija⁵, trunkančią jau vienuolika mėnesių, daugiausia lemia tarptautinėse rinkose smarkiai sumažėjusios įvairių rūšių energijos žaliavų (naftos, gamtinių dujų, biokuro) kainos, kurios lėmė transporto priemonių degalų, šilumos energijos, elektros energijos kainų mažėjimą tiek namų ūkiams, tiek verslui. Dėl šių priežasčių liepos mėn. energijos metinė infliacija buvo neigiama trečią mėnesį iš eilės ir sudarė –13,2 proc. Kritusios energijos kainos sumažino gamybos kaštus, kurie atsispindi mažesnėmis Lietuvos gamintojų produkcijos kainomis. Šių metų antrąjį pusmetį energijos defliaciją šiek tiek prislopins nuo liepos mėn. ėmusios didėti naftos kainos, tačiau kaip parodė liepos ir rugpjūčio mėn. infliacijos įverčiai, didelio poveikio infliacijos tendencijoms tai neturės. Nuo 2023 m. pradžios mažėja ir metinė grynoji infliacija⁶, atspindinti blėstantį infliacinį spaudimą šalyje. Dėl sumažėjusių maisto žaliavų kainų tarptautinėse ir vietinėse rinkose ir sumenkusios namų ūkių perkamosios galios maisto kainų infliacija pastaruosius 8 mėnesius taip pat nuosekliai mažėjo. Tiesa, liepos mėn. ji vis dar išliko dviženklė (13 proc.), tačiau 2,5 karto mažesnė nei 2022 m. lapkričio mėn. (34,4 proc.). Rudenį maisto infliacijos mažėjimą gali šiek tiek pristabdyti žemės ūkio produktų kainų augimas, jei paaiškėtų, kad vasaros pirmoje pusėje vyravusi sausra turėjo poveikį derliui. Pramoninių ne energijos prekių ir paslaugų infliacija kol kas išlieka mažiau lanksti, tačiau ir čia pastebimas nuosaikus jos mažėjimas. Paslaugų infliaciją palaiko dviženklis darbo užmokesčio augimas šalyje ir stipri paslaugų paklausa. Scenarijuje numatoma, kad 2023 m. vidutinė metinė infliacija sudarys 9,0 proc., o prie palankesnės nei pernai kainų raidos prisidės ne tik palankesnės energijos kainos, bet ir pasaulinių tiekimo grandinių normalizavimasis bei Europos Centrinio banko vykdomos euro zonos monetarinės politikos griežtinimas. 2024 m. toliau mažėjant infliaciniam spaudimui vidutinė metinė infliacija sumažės iki 2,9 proc. Šiais metais anksti užpildytos ES dujų saugyklos (90 proc.) suteikia daugiau energetinio stabilumo, todėl dujų trūkumo ir energijos kainų šuolio rizika artėjančią žiemą yra sumažėjusi, o spartus atsinaujinančios energijos gamybos didinimas Lietuvoje ir ES mažins kitų energijos rūšių spaudimo kainoms atsinaujinimo riziką. Nuo 2025 m. infliacijos tempas turėtų dar labiau priartėti prie Europos Centrinio Banko 2 proc. infliacijos euro zonoje tikslo, tačiau šiais ir kitais metais didinantį poveikį šalies infliacijai turės didesni akcizų energijos prekėms tarifai, todėl numatoma, kad infliacija sudarys 2,3–2,4 proc.

Nors 2023 m. II ketvirtį gyventojų perkamoji galia stiprėjo, to nepakako atsverti prastesnio pirmojo ketvirčio rezultatų, kai gyventojų galimybės įsigyti norimas prekes ir paslaugas buvo sumenkusios. Namų ūkių vartojimo išlaidos 2023 m. sausį–birželį buvo 1,7 proc. mažesnės, nei atitinkamu laikotarpiu prieš metus. Mažmeninės prekybos duomenys rodo, jog daugiau nei metus prekėms išleidžiama mažiau. 2023 m. liepą tęsėsi mažmeninės prekybos apyvartos mažėjimas – 1,6 proc., smuko beveik visų esminių prekių grupių pardavimo apyvarta. Nesustojęs palūkanų už

⁵ Infliacijos mažėjimo procesas.

⁶ Infliacija be energijos ir neapdorotų maisto produktų.

paskolas didėjimas veikia gyventojų elgseną ir kelia neužtikrintumą dėl ateities, tačiau įvertinus tai, kad metų eigoje toliau slopstant kainų augimui, o pajamoms augant tęsis gyventojų perkamosios galios stiprėjimas, o sukauptas per pandemiją gyventojų finansinis rezervas išlieka didelis (vertinant indėlių statistiką namų ūkių indėliai vis dar labai viršija iki pandemijos buvusį lygį ir sudaro 21,5 mlrd. Eur), numatome, kad namų ūkių vartojimo išlaidos prekėms ir paslaugoms 2023 m. antrąjį pusmetį didės, o visų metų pokytis galėtų siekti 0,3 proc. Vidutiniu laikotarpiu kainoms nebedarant tokio stipraus poveikio gyventojų perkamajai galiai, o pajamoms toliau augant, namų ūkių vartojimo išlaidos galėtų augti sparčiau – 2024–2026 m. vidutiniškai po 3,3 proc. kasmet.

Vidaus paklausos komponentų raida pirmąjį 2023 m. pusmetį buvo skirtinga. 2023 m. sausį–birželį galutinio vartojimo išlaidos mažėjo 1,3 proc., 4,5 proc. krito išlaidos bendrojo kapitalo formavimui, tačiau išlaidos bendrojo pagrindinio kapitalo formavimui (toliau – BPKF) augo 10,4 proc. ir darė teigiamą įtaką šalies BVP pokyčiui. 2023 m. sausį–birželį augo visi pagrindiniai BPKF komponentai. Reikšmingai prie BPKF pokyčio prisidėjo 13,9 proc. augusios investicijos į kitus pastatus ir statinius (4,4 procentinio punkto), kurių raidai įprastai didelę įtaką daro ES fondų lėšomis finansuojamų projektų įgyvendinimas. Investicinės išlaidos didėjo tiek statybos projektų įgyvendinimui, tiek ir produktyvumą ir efektyvumą didinančioms priemonėms. Naujausi duomenys rodo, kad pastaruoju metu verslo lūkesčiai dėl ateities prastėja, o pramonė – viena iš daugiausiai investuojančių ekonominių veiklų Lietuvoje – susiduria su sunkumais (jau 8 mėnesius iš eilės pramonės (be rafinuotų naftos produktų) pagaminta produkcija mažėja). Augant palūkanoms verslo ir namų ūkių finansinių įsipareigojimų našta didėja ir mažina galimybes investuoti. Dėl šių priežasčių investicijų augimas antrąjį 2023 m. pusmetį turėtų būti nuosaikesnis, o per visus 2023 m. išlaidos BPKF galėtų būti 7,5 proc. didesnės, palyginti su 2022 m. Griežtėjančios monetarinės politikos įtaka lėtins verslo investicinį procesą ir ateinančiais metais – 2024 m. numatomas 3,5 proc. išlaidų BPKF augimas. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais (2025–2026 m.) sėkmingai prisitaikius prie pasikeitusių finansavimo sąlygų, esant stabilesnei išorės aplinkai bei dėl pastaruoju metu sustiprėjusio poreikio didinti veiklos efektyvumą išlaidos BPKF galėtų augti po 5,4 proc. kiekvienais metais.

Šių metų pirmasis pusmetis Lietuvos eksportuotojams buvo sudėtingas. Nacionalinių sąskaitų duomenimis prekių ir paslaugų eksportas pirmąjį pusmetį smuko 2,6 proc. (pernai tuo pačiu laikotarpiu augo 14,1 proc.). Didžiausią įtaką tokiam rezultatui turėjo su sunkumais susiduriančios lietuviškos kilmės chemijos, baldų, plastikų bei medienos pramonės gaminius eksportuojančios įmonės. Dėl monetarinės politikos pokyčių ir karo Ukrainoje sukeltų pasekmių globali paklausa eksportui iš Lietuvos šiemet bus prislopinta, o galimybės didinti eksporto apimtį priklausys nuo eksportuojančių įmonių lankstumo ir sprendimų investuoti į technologinę pažangą ir produktyvumą didinančias priemones. Scenarijuje numatoma, kad 2023 m. Lietuvos prekių ir paslaugų eksporto (palyginamosiomis kainomis) metinis pokytis sudarys –4,5 proc. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais, atsigavus užsienio paklausai, numatomas 4,5 proc. augimas vidutiniškai per metus.

Scenarijus sudarytas vis dar išskirtinai didelio išorės aplinkos nestabilumo ir ekonominio neapibrėžtumo sąlygomis, tebevykstant globaliam monetarinės politikos griežtinimui ir nepasibaigus aktyviems kariniams veiksams Ukrainoje.

Dėl vykstančio karo Ukrainoje energijos žaliavų kainų raidos neapibrėžtumasis išlieka itin aukštas. Scenarijuje 2023–2024 m. energijos žaliavų kainų techninės prielaidos buvo sudarytos remiantis rugpjūčio 21 d. paskelbtomis ateities sandorių kainomis. Brent naftos kainų prielaida 2023 m. sudaro 82,1 USD/bar, 2024 m. – 82,0 USD/bar. Gamtinių dujų kainų prielaida 2023 m. sudaro 43,0 EUR/MWh, 2024 m. – 52,7 EUR/MWh. Nuo 2025 m. taikoma techninė prielaida, kad šių energijos žaliavų kainos išliks stabilios. Pasikeitus šioms techninėms prielaidoms infliacijos raidos perspektyvos keistųsi. Infliacijos įverčiai galėtų keistis ir dėl kitų veiksnių, įskaitant galimus sprendimus administruojamų kainų srityje bei monetarinės, fiskalinės, darbo rinkos politikos pokyčius.

Rengiant scenarijaus demografinės raidos prielaidas buvo remiamasi viešai paskelbtomis naujausiomis Eurostato demografinėmis projekcijomis. Pasikeitus demografinėms projekcijoms, tarptautinės migracijos tendencijoms ar darbo jėgos aktyvumo lygio prielaidoms darbo rinkos rodiklių raidos perspektyvos keistųsi.

Dėl nepalankios geopolitinės situacijos padidėję energetikos nepriklausomumo stiprinimo poreikiai, sparčiau įgyvendinami Europos žaliojo kurso projektai galėtų paspartinti investicinį procesą šalyje sparčiau, nei numatyta šiame scenarijuje. Investicijų raida galėtų keistis ir dėl kitų aplinkybių, tarp jų ir padidėjusių skolinimosi kaštų, keliančių neigiamą riziką.

Nauji sprendimai dėl minimaliosios mėnesinės algos, viešojo sektoriaus darbuotojų darbo užmokesčio paveiktų vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio įverčius, numatytus šiame scenarijuje. Privačiam sektoriui susidūrus su sunkumais darbo užmokesčio pokytis galėtų būti mažesnis.

Scenarijuje pateiktų rodiklių įverčius nemaža dalimi lemia scenarijaus sudarymo metu disponuojami atitinkami faktiniai statistiniai duomenys, kurie po Valstybės duomenų agentūros atliekamų peržiūrų ir/arba revizijų pastaruoju metu reikšmingai keičiasi. Taip pat scenarijuje numatyti įverčiai galėtų keistis ir dėl po šio scenarijaus parengimo priimtų ekonominės politikos formuotojų sprendimų.

Neišsipildžius esminėms prielaidoms, kuriomis remiantis buvo sudaromas šis scenarijus, daugelio šiame scenarijuje numatytų rodiklių įverčiai keistųsi.

Pagrindiniai ekonominės raidos scenarijaus rodikliai

Rodiklio pavadinimas	2022	2023 ^P	2024 ^P	2025 ^P	2026 ^P
BVP (to meto kainomis), mln. Eur	66 791	72 543	75 945	80011	84 224
BVP (palyginamosiomis kainomis) pokytis, proc.	1,9	-0,4 (-1,0)	1,7 (2,5)	2,9 (3,0)	2,9 (3,0)
Suderinto vartotojų kainų indekso (vidutinio metinio) pokytis, proc.	18,9	9,0 (8,9)	2,9 (2,6)	2,4 (2,3)	2,3 (2,3)
Investicijų (palyginamosiomis kainomis) pokytis proc.	2,6	7,5 (6,3)	3,5 (4,5)	5,4 (5,4)	5,4 (5,4)
Prekių ir paslaugų eksporto (palyginamosiomis kainomis) pokytis, proc.	11,9	-4,5 (-0,7)	4,5 (4,5)	4,5 (4,9)	4,5 (4,9)
Nedarbo lygis (pagal gyventojų užimtumo tyrimo apibrėžtį), proc.	5,9	6,9 (7,3)	6,6 (6,9)	6,4 (6,5)	6,3 (6,3)
Vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio pokytis, proc.	13,3	12,1 (10,4)	6,5 (6,3)	5,0 (5,0)	5,0 (5,0)
Užimtųjų skaičiaus pokytis, proc.	3,8	0,0 (-0,8)	0,3 (0,1)	-0,1 (0,1)	-0,2 (-0,2)

Šaltiniai: Finansų ministerija, Valstybės duomenų agentūra.

^P – projekcija. Skliausteliuose pateiktas atitinkamo rodiklio 2023 m. birželio mėn. ekonominės raidos scenarijaus įvertis.